

"בדמי ימיה" לש"י עגנון

ב"דמי ימיה" הוא אחד מסיפורי האהבה של עגנון, ראשון בכרך "על כפות המנעול".

הסיפור כתוב כספר זכרונות של **תרצה** על מות אימה **לאה**, שמתה בדמי ימיה בהיותה כבת שלושים ואחת.

למותה של האם היו שתי סיבות:

אחת גופנית - לב חולה; והשנייה נפשית- לב שבור או חצוי.

בנעוריה אהבה את עקביה מזל, מורה לעברית, סטודנט משכיל, משורר ואיש רוח שבא מווינה ונשאר לגור בעיר מגוריה של לאה. הוריה של לאה לא רצו לתת את בתם החלשה והחולנית לסטודנט עני והשיאוה לסוחר עשיר בשם מינץ.

מזל נאלץ להיפרד מאהובת נפשו ומבית מארחיו ועבר לגור מחוץ לעיר, אך המשיך לעבוד כמורה ומפיץ השכלה בקרב נוער יהודי. את לאה הוא לא שכח, נפשו הייתה קשורה בנפשה ולכן נשאר רווק.

לאה הייתה בת צייתנית להוריה. היא לא מרדה בהוריה, נישאה למינץ והתנהגה כאישה מסורה לבעלה, אך הוסיפה לחלום על עקביה. את גופה נתנה למינץ, אך נפשה נכספה לעקביה. בתיבה מיוחדת שמרה על שיריו וכתביו ואת המפתח לתיבה תלתה על צווארה.

לפני מותה היא פותחת את התיבה, מתייחדת כל היום עם הכתבים היקרים לליבה, בהם צפונה נשמתו של אהובה, ובערב היא שורפת את הכתבים ונפרדת מכל היקר לה בעולם הזה. היא שואפת אל קירבה את עשן הכתבים, ועשן כתבי עקביה ונשמת לאה עולים יחד למרום.

תרצה מספרת בספר זכרונותיה על האווירה העצובה השלטת בביתם:

קטע א

מינץ אהב מאוד את אשתו לאה, אף על פי שידע שהיא ממשיכה לאהוב את עקביה. לאה ממשיכה להנעים לו את חייו:

קטע ב

לאה ממעטת לדבר ואת יגונה האילם היא כובשת בתוך ליבה. היא שוכבת על ערש דווי ליד החלון. החלון מציין את הציפיה למישהו או משהו. אימו של סיסרא ליד החלון משקיפה ומצפה לשובו של סיסרא.

כשנה לאחר מותה של האם נשלחת תרצה לבלות את חופשת הקיץ אצל חברתה של האם מינטשי גוטליב. מינטשי מוסרת לה את העתק זכרונותיו של מזל ותרצה קוראת את סיפור אהבתו לאימה שבע עשרה שנה קודם.

היא נשלחת ללמוד בסמינר למורות, שם מלמד עקביה מזל. הוא כבן ארבעים והיא כבת שש-עשרה. בגלל אהבתה של האם היא מעריצה אותו וחשה דחף עצום להתקרב אליו ובהדרגה היא מתאהבת בו:

קטע ג

שני גורמים מחזקים את אהבתה:

1. הרצון לתקן את העוול שנעשה לעקביה שאהובתו נלקחה ממנו בגלל נימוקים כספיים;
2. הרצון להגים את אהבת אימה. היא ממשיכה את חיי הנפש של אימה ומביאה אותם לידי השלמה.

השדכן גוטסקינד מבקר בבית אביה ומציע שידוך טוב בשביליה - בחור משכיל ועשיר ושמר לנדא. חוזרת הסיטואציה הדומה - הצעת שידוך טוב. בניגוד לאימה היא מסרבת להצעת השידוך.

גם מינץ אינו חוזר על השגיאה שעששה אביה של לאה ואינו מכריח את בתו תרצה להינשא ללנדא.

עקביה לקח ממנו את אהבת אשתו ועתה הוא לוקח ממנו גם את בתו האהובה. הלקיחה הראשונה הייתה נפשית בלבד. הלקיחה השנייה היא גם גופנית.

תרצה היא המחזרת אחרי מזל בלהיטות וכמעט כופה עליו את רצונה להינשא לו, למרות פער הגילים הגדול ביניהם
40:17

קטע ז

תרצה ומזל נישאים. הסיפור ב'דמי ימיה' אינו סיפור של 'הפי אנד'. זהו סיפור טראגי, נוגה ועצוב, על כישלון אהבתם של כל גיבוריו הראשיים:

לאה ומינץ
תרצה ומזל עקביה.

הם לא זוכים לאושר, אפילו הנישואים של תרצה ומזל לא מביאים תיקון לנפשה והיא מתה באופן נפשי.

קטע ו

בסיפור שלוש עלילות אהבה:

אהבת לאה לעקביה

אהבת מינץ ללאה

אהבת תרצה לעקביה

המבנה:

העליה אינה מתפתחת לפי הסדר הכרונולוגי. אהבת לאה ועקביה מתחילה כשבע עשרה שנה לפני התחלת הסיפור. הסיפור פותח בימיה האחרונים של לאה.

התקופה:

דור המעבר מתקופת ההשכלה לתקופת התחייה בסוף המאה התשע-עשרה.

מזל הוא יהודי צעיר ממשפחה מתבוללת החוזר ליהדותו. הסיפור מבטא את המאבק בין השכלה למסורת והשילוב ביניהם.

הסיפור כולו כתוב מנקודת הראות של תרצה בלבד:

מותה של לאה בהיות תרצה כבת שש עשרה

אהבת לאה ועקביה שהתרחשה שבע עשרה שנה קודם

קורות תרצה בשנות התבגרותה, לימודיה והתאהבותה במזל.

נישואיה של תרצה למזל

מדרש שמות

לאה - יש בה ליאות מלהשיג את חפצה

עקביה - מרמז ליעקב שאף הוא היה איש תם יושב אוהלים. גם לבן לא נתן לו את רחל.

מזל - מסמן את מזלו העקום והמעוות של עקביה.

מינץ - פירושו בגרמנית מטבע, ממון.

לנדא - משמעו בעל קרקעות

גוטסקינד השדכן הוא כביכול בן אלוהים הקובע גורלות בשידוכים.

הלשון היא מקראית, כמנהג תקופת ההשכלה. הסיפור מלא רמיזות לסיפורי המקרא.

לקרוא קטע ה'עמ' מב

באלאדות

א. בעין דור

ב. על הרי הגלבוש

מהי באלאדה?

הבאלאדה היא יצירה ספרותית בעלת תכונות וסגולות מיוחדות משלה:

א. באלאדה היא שיר, הכולל יסוד אפי, סיפורי. המאורע המסופר בבאלאדה מבוסס על סיפור היסטורי, או על אגדה עממית.

ב. לפיכך, אין הבאלאדה עוסקת בהווה, כי אם בעבר. המאורע המסופר בה הוא חד-פעמי ולא ישוב ויתרחש שנית. הבאלאדה אינה מתארת מאורעות רגילים יומיומיים (בניגוד לאידיליה, המתארת אווירה אידילית של היום: מראות טבע, חיי כפר, יער ואחר). היא גם לא מתארת דמויות רגילות ומצויות אלא מעשים ואישים בלתי רגילים.

ג. המאורע מבוטא באמצעים ליריים, מלאי רגש. המאורע אינו מתואר לפרטיו אלא המשורר מתמקד ברגע מסוים, העובר לפנינו במהירות הבזק.

ד. בבאלאדה יש מתח דראמאטי, מאבק עז וחריף בין דמויות מנוגדות.

ה. הגיבורים מדברים בבאלאדה, אך הדברים קצרים, קטועים ונמצים.

ו. אווירת הבאלאדה היא בדרך כלל קודרת והתוכן הוא טראגי ומסתורי. יש בה גם יסוד אי-רציונאלי של נס ופלא, שדים ורוחות וכדומה.

לא בכל באלאדה אנו מוצאים את כל התכונות האלה יחדיו. הבאלאדה בראשיתה הייתה שיר מחול קצר. לעצמים נקרא באלאדה גם שיר המבוסס על סיפור עממי.

בימי הביניים הייתה באלאדה צרפתית, שהייתה שיר לירי או שיר זמר, שהיה לה מבנה מיוחד וחרוזים מיוחדים. מעליו של רובין הוד ואבירי השולחן העגול - אגדות המלך ארתור. הבאלאדה הייתה נפוצה מאוד במאה החמש-עשרה בצפון אנגליה ובסקוטלנד וסיפורי התנ"ך.

הרקע המקראי של "בעין דור":

עמוד 29: לקרוא

כל שנות מלכותו לחם שאול בפלשתים, היכה בהם מכה גדולה וגירש אותם מגבול ישראל. לאחר שתקפה אותו רוח רעה הזניח את ענייני הממלכה ועסק ברדיפה אחרי דוד, שנאו נפשו.

הפלשתים התארגנו מחדש למלחמה בשונם שבעמק יזרעאל, כי סברו שייקל עליהם לתקוף את ישראל מצפון. שאול קיבץ את צבאו בהר הגלבוע, רוחו של שאול הייתה הייתה מדוכאה, כי את דויד הוא לא הצליח ללכוד.

המנהיג של הדור, ששמואל הנביא, גילה בפומבי את אכזבתו משאול ומשח עוד בחייו של שאול את המלך דוד. לשאול לא הייתה תמיכה מצד הכהנים לאחר שהרג את הכהנים בנוב עיר הכהנים ושמואל הנביא ניבא כי ה' קרע את ממלכת ישראל מעליו. שאול ציפה לאסון הממשמש וקרב: וירא שאול את מחנה פלשתים ויירא וייחרד ליבו מאוד. וישאל שאול בה' - אורים ותומים - ולא ענהו ה', גם בחלומות, גם באורים, גם בנביאים. ויאמר שאול לעבדיו: בקו לי אשת בעלת-אוב ואֶלכה אליה ואֶדרשה בה. ויאמרו עבדיו אליו: הנה אשת בעלת-אוב בעין דור. ויתחפש שאול וילבש בגדים אחרים וילך הוא ושני אנשים עמו ויבואו אל האישה לילה ויאמר קסמי-נא לי באוב... ויאמר את שמואל העלי לי... ורוחו של שמואל אומר: למה הרגתני להעלות אותי... וה' סר מעליך... ויקרע ה' את הממלכה מידך ויתנה לרעד לדוד (בעוון אי השמדתם של העמלקים).

המבנה

המשורר פותח את השיר ברגע שבו מגיע שאול אל בעלת האוב בעין דור. המשורר מתרכז רק באירוע עצמו ולא נותן את הרקע, מתוך הנחה שהקורא מכיר את הסיפור המקראי.

א. פתיחה - 3 בתים - שאול בא אל בעלת האוב.
ב. שאול צופה באווירת הקסמים. 7 בתים

- ג. זכרונות העבר של המלך. חלק אידילי בתוך הבלאדה הטראגית.
 ד. הופעת שמואל ודבריו. 3 בתים.
 ה. תלונת שאול. 5 בתים. מדוע מאחר הצאן לקחתני? ותשובתו הקצרה של שמואל. בית נוסף.
 ו. שאול שב למחנה. 2 בתים נוספים.

שאול הוא הדמות העיקרית בבאלאדה.

האווירה

המשורר הצליח לתאר את האווירה. לשוב ולקרוא.

הזכרונות - אווירת ניגוד - האידיליה מול הטראגדיה. המלכות הביאה לשאול רק עצב ויגון. אולי רומז כאן לחייו של שאול טשרניחובסקי עצמו. לכן התלונה. אין בפיו מילת תודה לשמואל ששם כתר מלכות לראשו.

הבדל בין התנ"ך לטשרניחובסקי -

טשרניחובסקי אהב את שאול ולא את שמואל ואילו המקרא אוהד את שמואל. בתנ"ך הגיבור הוא שמואל וכאן הגיבור הוא שאול. הסיפור על העבר הוא תוספת של המשורר.

יש כאן שורה של ניגודים:

שאול ושמואל

המלוכה והנבואה

העבר המאושר וההווה הטראגי

הרועה לעומת המלך

הבאלאדה:

היסוד האפי הסיפורי

היסוד הלירי הרגשי

האווירה הקודרת והמסתורית

התוכן הטראגי

המאורע לקוח מההיסטוריה

היסוד הדיאלוגי

ב. על הרי גלבוע

עמוד 496

עשרות שנים לאחר שכתב טשרניחובסקי את 'בעין דור' הוא כותב בשנת 1929 את יצירתו 'על הרי גלבוע' שבו תיאר את מותם של שאול ושלושת בניו: יונתן, מלכישוע ואבינדב.

השיר מורכב מחילופי קריאות וזעקות באמצע הקרב בין המלך לבין נושאי כליו והמגיד - המבשר המודיע על מות בניו. כך אנו מקבלים תמונה הירואית טראגית של שאול ושלוש בניו.

בכל בית חוזר כמו פזמון הפסוק: 'רבים ממנו היום הערלים' שאומר שאול המלך. הוא חש כי מספר הלוחמים לצידו הוא קטן וכל גל של אויבים מפחית את מספרם. הוא מצווה לתקוע בשופר ולעודד את הלוחמים העייפים.

כל בית מסתיים בקריאה לעזרה נוספת שאינה באה:

תקע ויחלצו היושבים על הכלים
תקע ויבואו השבטים הבדלים
הבוז למשטינים ומפגרים עצלים
הכבש ישראל אם נשחט כרחלים

ולבסוף, ברגעיו האחרונים,

תקע תקיעה גדולה תקוע ותקוע
עלו! תפסו מקומם של נופלים וכשלים

זהו שיר תהילה והערצה לגבורתו העילאית של שאול. כבר בבית הראשון עייפות זרועותיו מהקרב הסוער. נושא הכלים מבקש ממנו להינפש מעט, אך לא עת מנוחה למלך ישראל הלוחם באויבי עמו. מגיעות אליו בשורות איוב על מות בניו והוא ממשיך להילחם. הוא מדכה את רגשי האב שבו. לפני עיניו מטרה אחת בלבד: לשמור על הרוח ישראל, על המדינה, על המלוכה. למטרה זו הוא מוכן להקריב את חייו ואת חיי בניו. בשיר אין שום תחושה של תבוסה.

אי אפשר היה להכניע עם שיש לו מלכים גיבורים כאלה. המוות המפואר של שאול הוא מופת נצחי לגבורה הישראלית.

הניגודים בשיר:

הלוחמים העבריים - מעטים מול רבים פלשתים.

הלוחמים העבריים - מעטים מול רבים שלא לקחו חלק במלחמה והיו למשתמטים.

גבורתו של שאול לעומת נושא הכלים, המציע לו להינפש.

גבורתו של שאול לעומת המשתמטים.

הגבורה הגופנית והנפשית של שאול לעומת הכישלון הצבאי בקרב על הרי גלבוע.

ההתפתחות בשיר

מבחינה חיצונית וצבאית קיימת ירידה מבית לבית. בכל בית מצבם של שאול והלוחמים שלו קשה יותר, אבל מבחינה פנימית של עלייה מתמדת ודמותו של שאול הולכת ונעשית לסמל מוחשי:

סימני הבאלאדה בשיר

המסורת המקראית

התמקדות בשעתו האחרונה של שאול

האווירה הטראגית

משולבים ביצירה יסודות אפיים (סיפור העלילה), ליריקה ודראמה.

התיאור מצומצם ומרוכז. בתוך קטעי הדו-שיח אנו רואים את הקרב.

כל השיר הוא מעין דיאלוג.

הערות:

1. זאת אחת הבלאדות המעולות של טששרניחובסקי. כולה רגש סוער בתוך סערת קרב. אנו חשים ושומעים ממש את המאבק הנואש והטראגי בין לוחמי ישראל המעטים לעומת הפלשתים הרבים המכלים אותם. שאול מזעזע אותנו בקריאותיו-זעקותיו.

2. ראוי להשוות את דמותו של שאול ב'עין דור' וכאן. שם הוא מתגלה ברפיונו וביאושו. כאן - בכוחו ובגבורתו. אין כאן געגועים לעבר ולא חשבונות עם שמואל, הכול נשכח ונגוז. כל כולו אינו אלא חרב הלוחמת באויבי ישראל.

3. לבד מן המלך ונושא כליו מופיעים בשיר שני גיבורים נוספים:

התוקע שאינו מדבר כלל והמגיד המודיע למלך בקיצור נמרץ על נפילת בניו.